

Helsinki bilten

**HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI**
Kneza Miloša 4, Beograd;
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167;
e-mail: office@helsinki.org.rs
<http://www.helsinki.org.rs>

BR.172 // JANUAR 2024.

Birački odbor na jednom glasačkom mestu u Beogradu, izbori 2023.

Foto: Ana Paunković / FoNet

IZBORI U SRBIJI: PITANJE GEOPOLITIČKOG I VREDNOSNOG OPREDELJENJA

Na izborima 17. decembra 2023, trijumfovala je konzervativna i antievropska desnica, čime je zatvorena jedna etapa koja je Srbiju sada čvrsto svrstala uz Putina i Orbana. Aleksandar Vučić je pokrio sve desne radikalne opcije i vratio se na poziciju sa koje je počeo svoju političku karijeru devedesetih godina prošlog veka.

Za izbore se prvenstveno zalagala opozicija, na njih je Vučić pristao i savzao ih u trenutku kad je pod velikim pritiskom zapadne zajednice zbog nesprovođenja Ohridskog sporazuma i

terorističkog akta na severu Kosova 24. septembra. Sigurno ih ne bi dopustio da unapred nije osigurao pobjedu. Zato su izbori bili i test izbornog inženjeringa i spremnosti autokratije da se održi na vlasti, pribegavajući raznim vrstama mahinacija i zloupotreba, a ne test demokratije.

Vučić je spretno zatvorio nacionalni prostor, sprečio je ujedinjenje više stranaka na izrazito proruskim desnicama, a zatvorio je i medije za njihovu promociju. Pri tome je objavio i listu s 2000 imena podrške intelektualaca i poznatih ličnosti

kojima je parirao kampanji ProGlasa – inicijativi 14 nezavisnih ličnosti, poznatih u javnosti, koju je do kraja kampanje potpisalo više od 190.000 pristalica. Monopolizacijom medija sa nacionalnom frekvencijom Vučić je maksimalno eksploatisao temu Kosova, kao i srpskog pitanja u regionu. Time je marginalizovao patriotske nastupe ostalih partija, a neke čak i izbacio iz trke (Dveri, Zavetnici).

Ubedljiva pobeda Aleksandra Vučića na parlamentarnim izborima stavlja Srbiju pod neupitnu dominaciju njegove Srpske napredne stranke (SNS). Dodatno učvršćuje i apsolutnu vlast Aleksandra Vučića koji je, a ne njegova parija, zaslužan za pobedu, mada on više nije ni formalno na čelu SNS. Bez obzira na to što ovo nisu bili predsednički izbori, Vučić je bio nosilac liste.

Ishod parlamentarnih izbora, ne samo da će dodatno unazaditi Srbiju, već će i dalje imati destabilizirajuću ulogu u regionu. Prisustvo Milorada Dodika, predsednika Republike Srpske (RS) i Andrije Mandića, predsednika crnogorskog parlamenta, u izbornom štabu Srpske napredne stranke tokom proglašavanja izbornih rezultata bila je svojevrsna poruka da “srpski svet” funkcioniše, a istovremeno i demonstracija da je Vučić lider svih Srba u regionu i da kontroliše procese, kako u Crnoj Gori, tako i u Bosni Hercegovini.

Vučić je marginalizovao i Socijalističku partiju Srbije (SPS) i Ivicu Dačića, dosadašnjeg važnog koalicionog partnera, i vešto spojio politiku Miloševića i Šešelja. Dovođenje Srba iz Republike Srpske i njihovo glasanje, pre svega na biralištima u Beogradu izazvalo je gnev građana. Vučić je izjavio da oni ne odlučuju o ishodu izbora, ali da je simbolično veoma važno da su tu.¹ On se mesecima unapred pripremao da osigura svaki glas, posebno u Beogradu, jer je bio svestan da mu je upravo tu opozicija najjača.

1 Politika, “Apsolutna podrška politici Aleksandra Vučića”, 18.novembar 2023.

Uprkos krađi, prevarama i zloupotrebi državnih resursa i medijskog monopola, opoziciona koalicija Srbija protiv nasilja je osvojila više od 20 odsto glasova, što je najveći uspeh neke opzicione liste u poslednjih 11 godina, odnosno od kada su SNS i Vučić na vlasti. Opozicija je bila znatno bolje organizovana (mada ne dovoljno) i zahvaljujući tome uspela je da razotkrije izbornu krađu SNS, naročito u Beogradu.

Najveće iznenađenje ovih izbora je svakako pokret “Mi – glas iz naroda”, na čijem se čelu nalazi poznati beogradski lekar Branimir Nestorović. On je dobio medijski prostor, a bio je i čest gost Youtube kanala gde je promovisao različite teorije zavera. Pokret je prorусki orijentisan, a jedan od njegovih članova Branko Pavlović jasno je precizirao njihovo opredeljenje “*Mi – glas naroda*” ‘razotkrivamo okove u kojima Zapad privredno i finasijski drži Srbiju preko novog mehanizma kolonijalizma kao opasnog stanja i sistema koji mora da se razgradi ukoliko Srbija ne želi da ‘razgradi sebe’, odnosno da nestane”²

Pokret “*Mi-glas naroda*”, međutim, može da “presudi” hoće li u Beogradu biti ponavljanja izbora. Nestorović je u više navrata izjavljivao da neće praviti nikakve koalicije i kompromise, osim u slučaju da “država bude ugrožena”. Njegova lista se ne plaši rezultata u Beogradu, kako ističe, zbog čega su spremni za ponavljanje izbora.

Vučić je za svoju kampanju imao i jaku podršku Srpske pravoslavne crkve (SPC). Nije slučajno da je episkop Irinej, inače glavni zagovornik prorусke linije u Crkvi i mentor patrijarha Porfirija, čestitao Vučiću na pobedi “otadžbinske opcije”, kao i “uspeh u misiji očuvanja Srpstva i Srbije u teškim okolnostima” i “ogromnih izazova i iskušenja sa kojima je suočena naša Otadžbina i srpski narod u celini”³

2 Pečat, Mere, 22. decembar 2023.

3 <https://novimagazin.rs/vesti/311703-predsednistvo-episkop-irinej-cestitao-dragom-prijatelju-vucicu-na-pobedi->

Vučićeva ubedljiva pobeda biće problem i za Zapad koji ga još uvek toleriše, mada mu posle oružanog incidenta u Banjskoj sve manje veruje. Vučić doduše, tvrdi da je još uvek na evropskom putu, ali to ne potvrđuje njegova politika, a ni mediji koje kontroliše. On će pokušati i dalje da balansira u znatno suženijem prostoru, jer finansijsku podršku koja je najavljena na samitu EU – Zapadni Balkan (u Briselu) sigurno neće odbiti.

I ovi su izbori pokazali da Srbija nema ljudski potencijal za ozbiljnu opozicionu stranku, kao i za lidera koji bi bili sposobni da ugroze monopol aktuelne vlasti. S obzirom da su izbori dobrim delom dobijeni veštim manipulacijama, pitanje je do kada će taj monopol izdržati. SNS, odnosno predsednik Vučić je destruktivnom politikom i stalnim medijskim kampanjama protiv svih političkih protivnika uništio politički dijalog i zemlju faktički vratio u jednopartijski sistem. Kontolom medija zatvorio je prostor za kritičko mišljenje i onesposobio društvo da kritički misli.

IZBORNI REZULTATI

Na vanrednim izbornima 17. decembra pobedila je lista koju je predvodio Aleksandar Vučić sa 46,9 odsto glasova, dok je koalicija “Srbija protiv nasilja” dobila 23,1 odsto. Izborni cenzus su prešle još tri partije – Socijalistička partija Srbije sa 6,7 odsto, koalicija NADA sa 5,0 odsto, i “Mi – glas naroda” sa 4,6 odsto. U republički parlament su ušle i manjinske liste Savez vojvođanskih Mađara (SVM) sa 1,9 odsto, Ujedinjeni za pravdu Zorkorlić i Žigmanov sa 0,7 odsto, SDA-Sandžak sa 0,6 odsto i albanska lista Šaipa Kamberija sa 0,4 odsto.

Pritisci na birače su bili rasprostranjeni i produbljeni različitim mehanizmima, dobijajući sve suroviji karakter, uz mnogobrojne navode koji

ukazuju na masivnu zloupotrebu podataka o građanima zarad političkog marketinga, pritiska i potkupljivanja birača. Izraženo je prisustvo dehumanizujuće retorike u kampanji protiv opozicionih lidera, kojom su se, osim najuticajnijih medija, služili i najviši državni predstavnici, a zabeležen je i veliki broj slučajeva nasilja prema izbornim akterima i građanima.⁴

Posmatračka misija Crta ocenila je da su drastične zloupotrebe prava birača, zakona i institucija najdrastičnije eskalirale tokom izbornog dana u Beogradu. Zbog obima i vrste izbornih zloupotreba u Beogradu Crta je zaključila da rezultati beogradskih izbora ne odražavaju slobodno izraženu volju birača.⁵

Sve prijavljene neregularnost ukazuju da ovi izbori nemaju demokratski legitimitet.

IPAK USPEH OPOZICIJE

Koalicija “Srbija protiv nasilja” je po broju osvojenih glasova druga na listi, ali daleko iza SNS, posebno na republičkom nivou.

Međutim, u Beogradu koalicija Srbija protiv nasilja osvojila je 34,27 odsto glasova (42 mandata) dok je SNS osvojila 39,34 odsto glasova (49 mandata). Sudcei po svim izbeštajima posmatrača koalicija Srbija protiv nasilja je verovatno odnela pobeđu u Beogradu, zbog čega protestuje i traži da se izbori ponove.

Ovakvim rezultatima opozicija se nametnula kao nominalno proevropska alternativa, ali još uvek nedostaje objedinjujuća ideja oko koje će nastaviti saradnju. Ukoliko se raspadne, kao i sve prethodne, teško je očekivati alternativu s vizijom koja će se suštinski suprotstaviti autoritarnom režimu Aleksandra Vučića. Kampanja je bila unisona, svedena na kritiku Vučića bez

4 <https://crt.rs/preliminarna-ocena-izbornog-dana/>

5 Isto.

pounude koja bi privukla glasače. Nezadovoljstvo građana je ogromno i da je predložen uverljiv program sigurno bi i podrška bila veća.

Proevropska opozicija se ujedinila, jer su sva istraživanja ukazivala na to da se jedino tako mogu osvojiti značajniji rezultati, što se na kraju pokazalo tačnim. Iznedrila se kao reakcija na masakre početkom maja u Osnovnoj školi “Vladislav Ribnikar” u Beogradu i u okolini Mladenovca kada je našokantan način ubijeno 19 dece i mladih ljudi.

Protesti koji su zatim usledili bili su svojevrsna reakcija, ne samo na ta dva tragična događaja, već i na eskalaciju verbalnog i fizičkog nasilja u društvu, koje uglavnom prolazi bez ikakve reakcije državnih institucija. Protesti su spontano počeli u Beogradu, ali i u drugim gradovima širom Srbije. Opozicija je predizbornu kampanju gradila na toj energiji, posebno u Beogradu gde se očekivala njihova pobeda. Kako je SNS vrlo tesno pobedio u Beogradu, sve ukazuje na krađu.

Opozicija osporava ishod izbora u Beogradu, tvrdeći da su izbori neregularni, na šta ukazuju i brojni izveštaji posmatračkih misija, uključujući i međunarodne, a posebno lokalnih nevladinih organizacije, poput CRTA. Protesti se nastavljaju i pitanje je da li će prerasti u veće nezadovoljstvo poput onog iz 1996/7 godine, kad je Milošević pokrao lokalne izbore. To je ujedno bio i uvod u njegov kraj.

Bez obzira što opozicija nije dobila izbore, ona je imala jedan od tri najbolja rezultata u istoriji višestranačja u Srbiji, kako ističe politički konsultant Dušan Lj. Milenković, jer do sada te stranke nikad nisu imale ni dvadeset odsto u zbiru, a sada su zajedno značajno preko toga.⁶

6 <https://n1info.rs/vesti/dw-u-srbiji-nista-novo-nastavlja-se-neobuzdana-vlast-sns/>

Pored poništavanja izbora u Beogradu i Srbiji, lista “Srbija protiv nasilja” traži da se prethodno obavi i “čišćenje” biračkog spiska.

Međutim, proevropska opozicija je propustila priliku da otvori relevantna pitanja iz prošlosti i da ospori Vučićeve politiku kao nastavak Miloševićeve politike. Nisu se suprotstavili Vučićevoj retorici o Kosovu, već su isto tako tvrdili da je Kosovo integralni deo Srbije i da ne podržavaju francusko-nemački plan, te Briselski i Ohridski sporazum. Upali su u Vučićeve zamke o ugroženom srpstvu.

PROTESTI GRAĐANA

Koalicija “Srbija protiv nasilja” proglasila je da su izbori ukradeni i traži ponavljanje izbora u Beogradu, ali i na republičkom nivou. Posledično, građani su izašli na ulice, posebno u Beogradu, tražeći uvid u biračke spiskove. U jednom trenutku, protesti ispred zgrade gradskog parlamenta okončani su nasilnom reakcijom policije; u obraćanja javnosti opoziciona lista “Srbija protiv nasilja” optužila je Vučića da je poslao huligane koji su isprovocirali nasilje.

Koalicija “Srbija protiv nasilja” je osudila pokušaj označavanja mirnih protesta nasilničkim, kao i hapšenje velikog broja demonstranata. Posebno su istakli da nikada neće prihvatiti krađu koja je organizovano sprovedena, jer “to nije pitanje koja će stranka biti vlast, već to je pitanje opstanka Srbije”.⁷

Vlast je promptno reagovala na proteste tako što je optužila Zapad da je podsticao nered. Vučić se zahvalio onim stranim službama koje su jasno stavile do znanja da znaju šta se priprema i davale podatke našim obaveštajnim službama koje su pravoremeno reagovali i tačno znali šta

7 <https://www.klix.ba/vijesti/regija/opozicija-optuzila-vucica-da-je-poslao-huligane-na-proteste-kako-bi-isprovocirao-reakciju-policije/231225005>

pripremaju”⁸ On je takođe optužio opoziciju za pokušaj nasilnog zauzimanja institucije Republike Srbije”⁹

Navodno su prve informacije o tome došle od ruskih službi. Ruski ambasador Aleksandar Bocan Harčenko izjavio je da je podstrekavanje nereda stiglo sa Zapada.¹⁰ I portparolka ruskog Ministarstva spoljnih poslova Marija Zaharova je izjavila da “Zapad pokušava da destabilizuje situaciju u Srbiji i da su očigledni pokušaji kolektivnog Zapada da se tehnikama ‘Majdana’ destabilizuje situaciju u zemlji”¹¹

Sve ovo ukazuje da su se ruske službe uspešno inkorporirale u srpske službe i da su one onesposobljene da obavljaju Ustavom i zakonom poverene zadatke. Samo po sebi se nameće zaključak, kako ističe diplomata Srećko Đukić, “da nema ruskih službi šta bi bilo sa nama, ko bi nas čuvao”¹²

Ruske tvrdnje o zapadnjačkoj zaveri su još jedan pokušaj u nizu, osujećivanja dosadašnjih napora da se Srbija izvuče iz ruske orbite i okrene se evroatlantskim integracijama.

Majkl Kirbi, bivši američki ambasador u Srbiji je izjavio da su izgređnici tokom protesta mogli biti protivnici izbornih neregularnosti koje su se dogodile, ali nije isključeno i da je reč o

agitatorima koje je ubacila Srpska napredna stranka ili pak Rusi.¹³

REAKCIJE REGIONA

Region je pomno pratio izbore, sa svešću koliko Srbija utiče na regionalnu dinamiku i stabilnost, pre svega. Nakon upada srpske vojske na sever Kosova (Banjska) ta pažnja je udvostručena. Izborni rezultati samo su pojačali strepnje i strah da će predsednik Vučić nastaviti sa dizanjem tenzija i provociranjem, pre svega na Kosovu.

Premijer Hrvatske Andrej Plenković izjavio je da su rezultati izbora u Srbiji odraz realnost, ali je istakao da Hrvatska treba da radi sa Srbijom na onome što je bilateralnim sporazumom dogovoreno još pre 20 godina, odnosno da se hrvatskoj manjini garantuje mandat u skupštini Srbije. “Mi nastavljamo da vodimo dijalog usmeren na rešavanje otvorenih pitanja”, dodao je premijer Hrvatske.¹⁴ Bivši ministar spoljnih poslova Hrvatske Davor Ivo Štir izjavio je da je sva vlast u Srbiji u rukama predsednika Aleksandra Vučića i da uopšte nije bitno da li je on na poziciji predsednika, ili će se, po Putinovom modelu, prebaciti na mesto premijera. Tamo gde je on, tamo je moć i on centralizuje i drži jednostavno sve konce u svojim rukama”¹⁵

Džemal Smajić, član Stranke za BiH, u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH, reagujući na izjave Milorada Dodika da su za njega reakcije iz Beograda bile bolne, rekao da je “talas zla, koji je 90tih zapljusnuo Bosnu i Hercegovinu, udario o zid i vratio se odakle je i krenuo,

8 <https://nova.rs/vesti/politika/spasiba-za-sluzbu-vucic-i-brnabic-potvrdili-da-je-bezbednost-srbije-u-rukama-rusije/>

9 <https://www.danas.rs/vesti/politika/vucic-nakon-sednice-nacionalne-bezbednosti-ovaj-akt-je-bio-planiran-uhap-seno-35-siledzija/>

10 <https://n1info.rs/vesti/bocan-harcenko-vucic-me-informisao-da-zapad-stoji-iza-nereda-u-beogradu/>

11 https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2023&mm=12&dd=25&nav_category=78&nav_id=2455305

12 <https://www.danas.rs/vesti/politika/ana-brnabic-ruske-sluzbe-bezbednosti/>

13 <https://www.danas.rs/vesti/politika/majkl-kirbi-za-glas-amerike-mislim-da-u-srbiji-nema-vece-mase-spremne-da-svrgne-vucica-necu-kritikovati-hila/>

14 <https://www.danas.rs/svet/region/plenkovic-rezultati-izbora-u-srbiji-realnost/>

15 <https://n1info.rs/vesti/izbori-2023/bivsi-ministar-spoljnih-poslova-hrvatske-u-srbiji-je-sva-vlast-u-vucicevim-rukama/>

u Beograd". Taj talas, kako je naglasio, sada je potopio i demokratsku volju građana u samoj Srbiji, a posebno u Beogradu. Ostaje nada da će se proevropska Srbija izboriti za svoja prava i da će konačno odnosi Srbije i BiH biti vođeni kao u civiliziranom svijetu, kao odnosi dvije suverene države, a ne preko Dodika i sličnih njemu.¹⁶

Prof Šaćir Filandra, s Fakulteta političkih nauka, smatra da će Vučić i dalje producirati krize kad to njemu bude odgovaralo i sam zapravo, gasiti te požare, s obzirom da on jedini ima objektivnu političku moć i kontroliše cjelokupan srpski politički etnos.¹⁷

Najžešće reakcije su došle iz Banjaluke zbog optužbi iz redova opzicije, ali i građana, zbog "uvezenih" glasača iz Republike Srpske. Radovan Kovačević, portparol Saveza nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) Milorada Dodika, poručio je opoziciji u Srbiji da građani Republike Srpske i BiH, koji su glasali na izborima u Srbiji, nikada nisu živeli u Srbiji, ali vekovima žive i umiru za Srbiju. Posebno je naglasio da u "Srbiji nisu rođeni Nikola Tesla, Ivo Andrić, Petar Lubarda, Mihajlo Pupin, patrijarh Pavle, Meša Selimović, Milutin Milanković, Branko Ćopić, Josif Pančić, Zoran Đinđić, Petar Kočić..."¹⁸

Predsednik Socijalističke partije Srpske Goran Selak je uz čestitiku Vučiću, istakao da je "narod Srbije još jednom ubedljivo podržao državotvoru i nacionalno odgovornu politiku koju Srbija provodi tokom poslednje decenije. I Republika Srpska je u ogromnom procentu podržala takvu politiku, jer samo ujedinjeni i oslonjeni jedni na

druge možemo očekivati prosperitet Srpske i Srbije i celog srpskog naroda".¹⁹

Crna Gora koja je na jakom udaru beogradskih vlasti reagovala je zavisno od toga, ko kojoj struji pripada – prosrpskoj i poruskoj, ili procrnogorskoj. Iznenadjuća je reakcija predsednika Jakova Milatovića koji je izjavio da smatra da Mandiću (Andriji) "nije bilo mjesto ni u jednom izboru u Srbiji i da to nije dobra poruka".²⁰ Poslanik Nove srpske demokratije (NSD), Slaven Radunović izjavio je da je Andrija Mandić ima dobre odnose sa Srpskom naprednom strankom, kao i da je "Mandić bio i u ulozi predsjednika NSD i ulozi prijatelja Aleksandra Vučića i drugih ljudi iz Srbije sa kojima već godinama sarađuju".²¹

Zanimljivo je da je Građanski pokret URA, čiji je predsednik Dritan Abazović imao bliske veze sa Beogradom i koji je potpisao Temepljni sporazuma Crne Gore i SPC, ocenio da je "prisustvo predsjednika Skupštine Crne Gore u izbornom štabu Srpske napredne stranke (SNS) neprihvatljivo, te da to nije državničko ponašanje i da zahteva izvinjenje, kako poslanicima, tako i svim građanima". Takođe smatraju da "odgovornost za taj događaj snosi premijer Miloško Spajić, od kojeg javnost očekuje da se izjasni tim povodom".²²

Kosovo je pomno pratilo izbore u Srbiji, pre svega i zbog činjenice što je to bila tema koju je forsirao Vučić, a i ostali, kao i zbog albanske manjine koja je na ovim izborima osvojila jedno mesto u parlamentu. Međutim, Vučićeva odluka da dopusti prolaz vozila s kosovskim tablicama kroz Srbiju je pokušaj Beograda da preuzme inicijativu i da izvrši pritisak na premijera Kurtija za osnivanje zajednice srpskih opština. Odgovor premijera Kurtija na to je bio da će kosovska

16 <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/dzenan-smajic-talas-zla-se-vratio-u-beograd-ostaje-nada-da-ce-917463>

17 <https://balkans.aljazeera.net/videos/2023/12/18/filandra-nista-bitno-nece-se-mijenjati-u-odnosu-srbije-prema-regiji>

18 <https://n1info.rs/region/reakcije-iz-banjaluke-na-glasanje-u-beogradu-ne-zivimo-u-srbiji-ali-zivimo-za-srbiju/>

19 Ibid

20 <https://www.glasamerike.net/a/andrija-mandic-srbija-izbori-milatovic/7402697.html>

21 Isto.

22 Isto.

vlada, odluku da se omogućiti potpuna sloboda kretanja vozilima sa srpskim tablicama po Kosovu, doneti tek kada granična policija dokumentuje i potvrdi da Srbija svoju odluku i sprovodi bez prepreka i nesmetano.²³

MEĐUNARODNE REAKCIJE

Međunarodna posmatračka misija imala je ukupno 361 posmatrača iz 45 zemalja, od kojih 254 eksperta koje je poslao ODIHR. Nju su činile Kancelarija OEBS za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), članovi Parlamentarne skupštine OEBS, članovi Parlamentarne skupštine Saveta Evrope (PACE) i Evropskog parlamenta.

Posmatrači su konstantovali da je pravni okvir za održavanje demokratskih izbora bio ispunjen. Ali, kako se navodi u saopštenju, postoje brojni problemi koje treba rešiti. Konstatovali su zloupotrebu javnih resursa, nepostojanje granice između obavljanja javne funkcije i aktivnosti u kampanji, zatraživanje i pritiske na birače, kao i kupovinu glasova.²⁴ Takođe su ukazali na to da učestalost prevremenih izbora proteklih godina narušava poverenje u demokratske institucije i da to učvršćuje kulturu “vanrednih izbora”, nejednake uslove koje oni donose i političku instrumentalizaciju izbornog ciklusa.²⁵ Šef posmatračke misije Parlamentarne skupštine Saveća Evrope Štefan Šenah jasno je rekao da izbori nisu bili fer, već nepošteni, kao i da on smatra da je pobeda u Beogradu ukradena opoziciji.²⁶

23 <https://kossev.info/kosovska-vlada-ce-doneti-odluku-o-tablicama-tek-kada-se-uveri-da-bg-u-potpunosti-sprovo-di-svoju/>

24 <https://n1info.rs/vesti/izbori-2023/eu-nasilje-na-protestima-u-srbiji-neprihvatljivo-istraziti-izborne-neregularnosti/>

25 Isto.

26 <https://www.dw.com/sr/%C5%A1enah-za-dw-pobeda-u-beogradu-ukradena-je-opoziciji/video-67765383>

Istakli su da manjkaju mere za sprečavanje zloupotrebe javnog položaja i resursa, dok je linija između zvaničnih dužnosti i aktivnosti u kampanji bila zamagljena. Nadležni organi Srbije su pozvani da sačine kredibilne izveštaje o neregularnostima.²⁷

Portparol Stejt departmenta Metju Miler je izjavio da SAD pozivaju Srbiju zajedno s OEBS radi na rešavanju pitanja o neregularnostima, o kojima su izvestili OEBS i drugi međunarodni posmatrači. Nasilje upereno ka izbornim zvaničnicima, novinarima i akreditovanim posmatračima – o čemu smo takođe videli izveštaje – nije prihvatljivo.²⁸

I američki senatori Džin Šahin i Pit Rikets pozvali su sve relevantne institucije u Srbiji da hitno razmotre da li bi izbore trebalo ponoviti u određenim regionima i poručili su da su izbori u Srbiji bili šansa za zemlju da “pokaže dalju posvećenost demokratiji i slobodnim i fer izborima”.²⁹

Izjavu američkog ambasadora u Beogradu Kris Hila da se “Vlada SAD raduje nastavku saradnje sa Vladom Srbije po pitanjima od obostranog interesa”,³⁰ svakako treba sagledavati u kontekstu njegovih prioriteta koje je definisao na samom početku svog mandata, a to je Kosovo i neutralisanje ruskog uticaja. S obzirom da proevropska opozicija nije jasna u pogledu Kosova, stiče se utisak, da je njegova procena da je Vučić jedini koji može biti delotvoran. Sada kada se okončava proces zamene registarskih tablica na Kosovu, ta je procena uverljivija.

27 Isto.

28 <https://www.glasamerike.net/a/sad-pozivamo-srbiju-da-istrazi-navode-o-neregularnostima-na-izborima/7404457.html>

29 <https://n1info.rs/vesti/izbori-2023/americki-senatori-izbori-u-srbiji-ni-slobodni-ni-fer/>

30 <https://www.blic.rs/vesti/politika/kristofer-hil-o-izborima-2023-sad-se-raduju-nastavku-saradnje-sa-vladom-srbije/7fd7q6>

Ministarstvo spoljnih poslova Nemačke bilo je najoštrije u oceni izbora konstatujući da su izborne nepravilnosti u Srbiji o kojima su izvestile međunarodne posmatračke misije “neprihvatljive” za zemlju koja je kandidat za Evropsku uniju.³¹

Svi zapadni mediji koji su pratili izbore ukazuju na neregularnosti ističući da ne veruju da će izborne komisije ozbiljno ispitati, niti da će izbori biti dovedeni u pitanje, te da opoziciji ostaju samo ulični protesti, koje će Vučić izvesno ignorisati i pustiti da se izduvaju.³²

Frankfurter algemajne cajtung ističe da Vučić “stvara sebi manevarski prostor tako što igra dvostruku igru”. S jedne strane, Vučić “po ukusu” Moskve destabilizuje Kosovo i tako stvara muke za EU i NATO, a njegovi mediji šire prorusku propagandu. S druge strane, Vučićeve vlasti šalju velike količine municije Ukrajini, jer se to spolj-nopolitički (a, i inače), isplati, jer je Zapad za-uzvrat spreman da tek blaže nego što bu u drugom slučaju, osuđuje autoritarizam i korupciju u Srbiji, zemlji kandidatu za članstvo u EU, kao i stalne provokacije ka Kosovu i BiH.”³³

Specijalna izvestiteljka Evropskog parlamenta za Kosovo Viola von Cramon je izjavila da je zatražena nezavisna istraga jer birači moraju da znaju šta se zapravo desilo na izborima 17. decembra.³⁴

Partija evropskih socijalista snažno podržava evropsku budućnost Srbije, ali je očekivala, kako

se ističe u saopštenju, više demokratske standarde od zemlje kandidata koja pregovara o članstvu u Evropskoj uniji.³⁵

Shodno svim kritikama zbog iregularnosti izostale su čestitke zapadnih lidera SNS i njenom lideru, što je posebna poruka Vučiću i njegovom režimu, jer je ozbiljno doveden u pitanje legitimitet izbora. Ovakav stav članica EU prisiliće Srbiju da bude određenija prema EU, odnosno da prestane da sedi na dve stolice i da napokon uskladi svoju spoljnu politiku sa EU.

Predsednik Vučić je napao strane posmatrače, koji su ukazali na izborne nepravilnosti, tako što ih je lično diskreditovao s namerom da posmatrače javnosti predstavi u lošem svetlu. Međutim, europoslanik Klemen Grošelj, koji je bio šef posmatračke misije Evropskog parlamenta (EP) je izjavio da te “diskreditacije ništa ne menjaju. “Riječ je izvještaju kojeg su izradili ODIHR, Evropski parlament i Parlamentarna skupština Savjeta Evrope. Sa diskreditacijom dvije ili tri osobe to neće promijeniti ništa” i napomenuo, da bi “evropske političke snage morale ozbiljnije da sagledaju sve političke poruke koje dolaze iz Beograda. To je važno zbog budućeg odnosa sa Srbijom. Znam da među državama članicama EU postoje različita stanovišta oko toga, ali mislim veoma je jasno šta se sada u Srbiji događa, a sad je Brisel na potezu.”³⁶

31 <https://www.slobodnaevropa.org/a/vesti-srbija-rezultati/32736070.html>

32 <https://www.dw.com/bs/njema%C4%8Dka-%C5%A1tampa-vu%C4%8Di%C4%87-%C4%87e-pustiti-da-se-protesti-izduvaju/a-67766235>

33 <https://www.dw.com/bs/njema%C4%8Dka-%C5%A1tampa-vu%C4%8Di%C4%87-%C4%87e-pustiti-da-se-protesti-izduvaju/a-67766235>

34 https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/333854/evropa_i_dalje_zabrinuta_zbog_kradje_izbora_u_srbiji_britanci_uzivo_emitirali_prenos_govornika_na_protestu_u_beo-gradu.html

35 <https://www.nin.rs/politika/vesti/43161/evropski-socijalisti-traze-punu-istragu-o-izbornim-nepravilnostima-u-srbiji>

36 <https://www.vijesti.me/svijet/balkan/687447/sef-posmatracke-misije-ep-na-izborima-u-srbiji-eu-mora-da-reaguje-poslije-dogadjaja-na-protestima-u-srbiji>

RUSIJA I KINA O IZBORIMA

Za razliku od zapadnih partnera Vučić je dobio pohvale i podršku Rusije, Kine, Azerbejdžane, Turske – država gde uglavnom ne postoji smena vlasti na izborima. Vučić je više puta izjavio da su to za njega prijateljske i savezničke zemlje, koje žele nastaviti saradnju sa ovim režimom.

Vučićevu pobjedu pozdravila, je Rusija čiji su mediji imali zapaženu ulogu tokom kampanje. Indikativno je da je Vučić predizbornu kampanju završio intervjuom ruskom portalu “Sputnjik” što je bila i svojevrsna poruka Zapadu. Ova podrška odražava i geostrateški interes Rusije u regionu, posebno u Srbiji. U skorašnjoj studiji Ruskog saveta za međunarodne odnose piše da će “ishod krize u Ukrajini odlučiti u velikoj meri i o budućnosti Srpskog sveta – njegove granice i geopolitičke orijentacije njegovih vodećih elita.”³⁷

Ruski posmatrač Vasilenko je izjavio da njihova misija nije uočila ozbiljne nepravilnosti tokom održavanja parlamentarnih i lokalnih izbora u Srbiji i da oni protiču u fer i korektnoj atmosferi.³⁸ Dok je portparol Kremlja Dimitrij Peskov izjavio da Rusija “pomno prati i pozdravlja” uspeh stranke predsednika Srbije Aleksandra Vučića i da očekuje da će se “nastaviti putanja daljeg jačanja prijateljstva, uzajamno korisne saradnje i poštovanja” dve zemlje.³⁹

Sergej Lavrov je proteste opozicije okarakterisao kao “još jedan pokušaj orkestriranja nelegalnog preuzimanja vlasti” ističući da taj trend nije nov i podsetio na “državni udar u Ukrajini

u februaru 2014.” koji je bio inspirisan Vašingtonom i Briselom.⁴⁰

Rezultati izbora najviše pogoduju Rusiji koja čini napore da Srbiju zaustavi na putu ka Evropskoj uniji. Zato je podršku Vučiću uputio i Aleksandar Dugin preko svog Telegram kanala. Napisao je da “Vučića hoće da ruše oni isti koji su u Hag poslali Miloševića, Karadžića i sve heroje nepokorene Srbije. Verujem da izdajnike koji žele da Kosovo predaju neprijatelju, treba istrebljivati bespoštedno”. Dalje piše da Vučić možda nije anđeo, ali velika Srbija je iznad svega: “Treba uspostaviti srpski poredak. Gde su vam bombe, četnici? Gde je duh Draže Mihailovića?” A, tekst je završio sa: “Mi Rusi smo svim srcem uz srpski narod. Ostalo je još samo malo. Rusija će ojačati i moći će da vam pritekne u pomoć. Izdržite, koliko možete”.

Ministarstvo spoljnih poslova Kine čestitalo je Srbiji na nesmetanom održavanju parlamentarnih i lokalnih izbora, ističući uverenje da će Srbija “nastaviti da napreduje u nacionalnoj izgradnji”. Kina, kako je navedeno, pridaje veliki značaj razvoju kinesko-srpskih odnosa i raduje se saradnji sa Srbijom na učvršćivanju međusobnog političkog poverenja između dve države, produživanju praktične saradnje u raznim oblastima i unapređenju sveobuhvatnog strateškog partnerstva Kine i Srbije na viši nivo.⁴¹

37 Russian international Affairs Council, No 77/2023, The Prospects for Russian-Serbian Relations Amid Sanctions, Moscow 2023

38 [https://www.tanjug.rs/izbori-2023/vesti/65167/ruski-posmatrac-nije-bilo-nepravilnosti-tokom-izbora-u-srbiji/](https://www.tanjug.rs/izbori-2023/vesti/65167/ruski-posmatrac-nije-bilo-nepravilnosti-tokom-izbora-u-srbiji/vest) vest

39 <https://www.slobodnaevropa.org/a/kremlj-srbija-izbori-putin/32735431.html>

40 https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/333970/taj_trend_nije_nov_lavrov_optuzio_zapad_za_pokusaj_da_organizuje_nelegalno_preuzimanje_vlasti_u_srbiji.html

41 <https://www.euronews.rs/srbija/politika/108636/peking-cestitao-vucicu-na-pobedi-veruje-mo-da-ce-srbija-nastaviti-da-napreduje-vest>

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

I ovi izbori su pokazali da Vučić već 11 godina drži Srbiju u stalnoj napetosti i nekoj vrsti vanrednog stanja. Srbija je u stalnom previranju bez uspeha da se politički stabilizuje i demokratizuje. Još uvek ne postoji kritička masa koja bi se suprotstavila politici i vladavini Aleksandra Vučića. Osim što kontroliše situaciju u Srbiji, Vučić je uspeo da se Zapadu nametne kao jedini faktor na koga se sa sigurnošću mogu sa osloniti. Srbija nikad nije bila udaljenija od EU, a odnos prema Rusiji je ključni test za pristupanje Srbije EU, jer je to pre svega vrednosno pitanje.

Mada se zapadna zajednica kritički osvrnula na neregularnosti koje je zabeležila međunarodna posmatračka misija, ona i dalje računa na Aleksandra Vučića. Postoje tri zahteva na kojima Zapad insistira: sprovođenje Ohridskog sporazuma, objektivna istraga u vezi sa Banjskom, predaja Milana Radoičića kosovskim vlastima i preispitivanje navoda u vezi s neregularnošću izbora.

Imajući u vidu višegodišnje tolerisanje zapadnih partnera predsednika Vučića i njegove nekonzistentnosti kad je reč o opredeljenosti za članstvo u EU, postavlja se pitanje da li će se nastaviti politika zapadne zajednice sa iluzijom da će Srbija normalizovati odnose sa Kosovom.

Vučić je u međuvremenu najavio slobodan prolaz kosovskih tablica kroz Srbiju, što je prethodno dugo bio povod za tenzije i brojne incidente, uključujući oružane. Ovim gestom je ponovo stavio Zapad u nedoumicu, jer, kao što je poznato, u datim geopolitičkim okolnostima zatvaranje kosovskog pitanja je njihov prioritet, a ne demokratija u Srbiji.

Neuzimanje u obzir svakodnevnih izjava, ne samo Vučića, već gotovo svih političkih činilaca u Srbiji da neće poštovati Ohridski sporazum, EU i SAD rizikuju da odugovlačenje Srbije da ga sprovede ponovo destabilizuje region.

Mada je ostvarila veliki uspeh na izborima, opozicija je pred velikim izazovom da konačno formuliše svoj program i viziju evropske Srbije za koju se zalaže. Njihov ključni problem je odnos prema Kosovu. Zapad još nije pronašao opozicionu snagu koja bi jamčila normalizaciju odnosa sa Kosovom.

Izbori su pokazali da je nezadovoljstvo građana veliko i da i zbog toga ne bi trebalo prenebregnuti ni slutnju da će buduća Vučićeva vlast biti još represivnija i sve bliža modelu Orbana, Putina i Erdogana.

Helsinški odbor smatra da zapadna zajednica, posebno EU, ubuduće mora više da sarađuje s organizacijama civilnog društva i proevropskom opozicijom. Takođe, treba ozbiljno insistirati na otvaranju medijskog prostora za sve medije, uključujući one koji su kritični prema vlasti, uz poštovanje svih evropskih standarda.

Kako bi se ograničile negativne tendencije koje dolaze iz Srbije koja i dalje promoviše pan-srbizam (ideologija srpskog sveta) i preti stabilnosti Zapadnog Balkana, EU i SAD bi trebalo da konsoliduju susedne zemlje, pre svega članstvom Kosova i BiH u NATO.

Da bi se stvorili neophodni uslovi za buduće fer i poštene izbore neophodno je da se formira međunarodna komisija koja će istražiti sve neregularnosti o kojima su međunarodna posmatračka misija kao i nevladina organizacija CRTA izvestile u svojim izveštajima o izborima održanim 17. decembra. To se posebno odnosi na Beograd gde treba da se ponove izbori.